

Τετάρτη 16/5/2018, ώρα 13:00
αίθουσα Α3-2 του Τμήματος Κοινωνιολογίας

Βιοψυχοκοινωνικές προσεγγίσεις στον εθισμό σε ουσίες

Εισηγητές:

- 1. Γεώργιος Παναγής**, Καθηγητής Βιοψυχολογίας, Τμήμα Ψυχολογίας
- 2. Σοφία Θανασούλα**, Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια στο ΔΠΜΣ «Κλινικές Παρεμβάσεις στις Εξαρτήσεις»

Σχολιάστρια: Σοφία Τριλίβα
Καθηγήτρια Κλινικής Ψυχολογίας
Τμήμα Ψυχολογίας

Περίληψεις

1. Γ. Παναγής, «Ο εθισμός σε ουσίες ως νόσος του εγκεφάλου»:

Η επιστημονική πρόοδος των τελευταίων 30 ετών έχει αναδείξει ότι ο εθισμός σε ουσίες είναι μια χρόνια υποτροπιάζουσα νόσος του εγκεφάλου, που χαρακτηρίζεται από επίμονη και καταναγκαστική συμπεριφορά αναζήτησης και λήψης ουσιών. Δεδομένου ότι αυτή η διαταραχή έχει καταστρεπτικές συνέπειες τόσο για το ίδιο το άτομο όσο και για την κοινωνία, ένα μεγάλο μέρος της έρευνας που πραγματοποιείται έχει ως στόχο την εξιχνίαση των συμπεριφορικών και νευρωνικών παραγόντων που συμβάλουν στη μετάβαση από την ελεγχόμενη ή περιστασιακή στην επίμονη και καταναγκαστική χρήση ουσιών. Η χρήση εθιστικών ουσιών ξεκινά και συντηρείται σε μεγάλο βαθμό από τις ηδονικές-ευφοριογόνους δράσεις των ουσιών. Παραδόξως, μολονότι το νευροφαρμακολογικό προφίλ μεταξύ των εθιστικών ουσιών είναι διαφορετικό, οι οξείες ενισχυτικές δράσεις τους διαμεσολαβούνται από την ενεργοποίηση ενός μείζονος εγκεφαλικού συστήματος: του μεσομεταιχμιακού-μεσοφλοιικού ντοπαμινεργικού συστήματος. Παρ' όλα αυτά, η υπέρμετρη λήψη αυτών των ουσιών προκαλεί μακροχρόνιες νευροπροσαρμογές σε διάφορες εγκεφαλικές περιοχές αυτού του κυκλώματος, οι οποίες και αποτελούν τη βάση της μετάβασης από την ελεγχόμενη ή περιστασιακή στην καταναγκαστική χρήση. Αντιστοίχως, τα κύρια συμπτώματα που χαρακτηρίζουν τον εθισμό σχετίζονται με παθολογικές δυσλειτουργίες συγκεκριμένων εγκεφαλικών κυκλωμάτων και ενδογενών ουσιών. Επιπλέον, οι δράσεις των εθιστικών ουσιών στα νευρωνικά συστήματα ανταμοιβής επηρεάζονται από συγκεκριμένες διεργασίες μάθησης, γεγονός που εξηγεί για ποιο λόγο περιβαλλοντικά ερεθίσματα που έχουν συνδεθεί με τη χρήση κάποιας ουσίας μπορεί να προκαλέσουν από μόνα τους ισχυρή ακαταμάχητη επιθυμία για την ουσία και να προκαλέσουν επεισόδια υποτροπής σε χρήστες που έχουν αποτοξινωθεί. Πρόσφατα ερευνητικά δεδομένα υποδεικνύουν επίσης την ύπαρξη προδιαθεσιμότητας, η οποία φαίνεται να σχετίζεται με γενετικούς παράγοντες ή/και ατομικές διαφορές στη δομή και

λειτουργία του εγκεφάλου. Καθώς η χρήση/κατάχρηση ουσιών συνήθως ξεκινά στην προεφηβική/εφηβική ηλικία είναι σημαντικό να λάβουμε υπόψη ότι ο εγκέφαλος των εφήβων δεν έχει αναπτυχθεί πλήρως και έτσι οι έφηβοι φαίνεται να είναι περισσότερο ευάλωτοι στις δράσεις των εθιστικών ουσιών. Τέλος, στα άτομα που έχουν εθιστεί σε ουσίες δυσλειτουργούν περιοχές του μετωπιαίου φλοιού, που φυσιολογικά διαμεσολαβούν για τη λήψη αποφάσεων και την αναστολή της συμπεριφοράς. Αν και μέρος της κοινωνίας ακόμα θεωρεί ότι η κατάχρηση ουσιών και ο εθισμός είναι ένα κοινωνικό και ηθικό πρόβλημα, η νευροεπιστημονική προσέγγιση προτείνει ότι πρόκειται για μια χρόνια, υποτροπιάζουσα νόσο του εγκεφάλου που προκαλείται από την παρατεταμένη δράση των εθιστικών ουσιών στον εγκέφαλο. Προσδοκούμε ότι η συνεχιζόμενη νευροεπιστημονική έρευνα θα διευρύνει τις γνώσεις μας για τη νευρωνική βάση της εθιστικής συμπεριφοράς και θα αλλάξει τον τρόπο με τον οποίο βλέπουμε και αντιμετωπίζουμε τον εθισμό.

2. Σ. Θανασούλα, «Σύγχρονες προσεγγίσεις στη θεραπεία των εξαρτήσεων»:

Η εξάρτηση από ψυχοτρόπους ουσίες αποτελεί μια διακριτή διαταραχή, η οποία επιφέρει έκπτωση της λειτουργικότητας του ατόμου σε ποικίλους τομείς της ζωής του (σχέσεις, εκπαίδευση, εργασία κ.ά.). Χαρακτηρίζεται από καταναγκαστική χρήση της ουσίας, απώλεια ελέγχου επί της ουσίας και αδυναμία διακοπής παρά τη θέληση του χρήστη ή/και τις αρνητικές επιπτώσεις που αυτή επιφέρει, την ανάπτυξη ανοχής, την εκδήλωση συνδρόμου στέρησης κατά τη διακοπή, και ακαταμάχητη επιθυμία για λήψη της ουσίας (craving). Πλήθος προσεγγίσεων όπως η Συστημική Θεωρία, το Ιατρικό Μοντέλο, η Ψυχανάλυση και η Γνωσιακή – Συμπεριφορική Θεωρία αντιλαμβάνονται, ερμηνεύουν και παρεμβαίνουν στην εξάρτηση με διαφορετικό τρόπο, εστιάζοντας σε διαφορετικές παραμέτρους. Εντούτοις, κοινό σημείο σύγκλισης αποτελεί η παραδοχή ότι πρόκειται για ένα πολυπαραγοντικό φαινόμενο το οποίο επαφίεται στην συνδιαλλαγή μεταξύ ατομικών χαρακτηριστικών και κοινωνικού πλαισίου. Συνδιαλλαγή, από την οποία επηρεάζεται αλλά και την οποία με την σειρά του επηρεάζει, επιφέροντας αρνητικές επιπτώσεις όχι μόνο στο ίδιο το άτομο και την οικογένειά του, αλλά και στην κοινωνία εν γένει. Η εκάστοτε ουσία χρήσης εν προκειμένω παίζει διαμεσολαβητικό ρόλο στην προαναφερθείσα σχέση. Ως εκ τούτου, η θεραπεία των εξαρτήσεων δεν περιορίζεται στη διακοπή της χρήσης. Αντίθετα, απαιτεί μια πολυεπίπεδη προσέγγιση η οποία περιλαμβάνει την ταυτόχρονη ύπαρξη ενός σταθερού πλαισίου αλλά και εξατομικευμένων, βασισμένων στη θεωρία, την έρευνα, την κλινική πρακτική και τις αξίες και προτιμήσεις των ανθρώπων που χρειάζονται θεραπεία. Οι εν λόγω παρεμβάσεις προσαρμόζονται αφενός στις ανάγκες και επιθυμίες των θεραπευομένων και αφετέρου στις κοινωνικές, οικονομικές και πολιτισμικές επιταγές. Η ποικιλομορφία των παρεχόμενων υπηρεσιών (προγράμματα υποκατάστασης και μείωσης της βλάβης, «στεγνά προγράμματα») κινείται στον παραπάνω άξονα και - ανεξαρτήτως φιλοσοφίας- στοχεύει στη διευθέτηση κοινωνικο-προνοιακών ζητημάτων, την κινητοποίηση του εν λόγω πληθυσμού για αλλαγή, την ψυχοεκπαίδευση, την παροχή συμβουλευτικής και ψυχοθεραπευτικών παρεμβάσεων, και τέλος, στην πρόληψη της υποτροπής, με απώτερο στόχο την κοινωνική επανένταξη των θεραπευομένων. Μεγάλη πρόκληση αποτελεί η ύπαρξη ειδικών πληθυσμιακών ομάδων μέσα στο σύνολο των χρηστών οι οποίες χρήζουν ιδιαίτερης μεταχείρισης όπως τα άτομα με συν-νοσηρότητα άλλων διαταραχών, με λοιμώδη – μεταδιδόμενα νοσήματα (HIV, HCV, HBV κ.), οι γυναίκες, οι έγκυες, οι μητέρες, οι εργαζόμενοι/ες στην βιομηχανία του σεξ, τα άτομα με χρόνιο άλγος, οι ηλικιωμένοι, οι πρόσφυγες, οι μετανάστες, οι κρατούμενοι, και φυσικά, οι έφηβοι. Στη χώρα μας, σε πείσμα των καιρών, οι παρεχόμενες υπηρεσίες επιδεικνύουν τόσο ποιότητα όσο και αποτελεσματικότητα προσπαθώντας όχι μόνο να «θεραπεύσουν» την εξάρτηση αλλά και να ευαισθητοποιήσουν την επιστημονική και ευρύτερη κοινότητα εξαλείφοντας κατά το δυνατόν το στίγμα και υπογραμμίζοντας τη σημαντικότητα της ευαισθητοποίησης αλλά και της αναπλαισίωσης ενός φαινομένου που λόγω της ιδιάζουσας φύσης του δεν μπορεί να περιοριστεί στο δίπολο ασθένεια ή επιλογή.